

Chudoba a nerovnosti

Chudoba a nerovnosti ve světě i kolem nás

Anotace

Lekce se blíže věnuje tématu chudoba a nerovnosti. Žáci si uvědomují a třídí svoje vědomosti o tématu a zasazují je do geografického kontextu, pracují s ukazateli chudoby a souvisejícími pojmy. V lekci se zamýšlejí nad příčinami chudoby a jejími projevy v každodenním životě. V příběhu z první lekce se snaží najít různé formy nerovností a přemýšlí o nich v kontextu světa, ale i Česka a současné situace.

45 min

8. a 9.
ročník

Vzdělávací oblast a vyučovací předmět: Člověk a příroda – Zeměpis, Člověk a společnost – Výchova k občanství

Průřezové téma: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova

Očekávané výstupy:

Z-9-1-01 Žák organizuje a přiměřeně hodnotí geografické informace a zdroje dat z dostupných kartografických produktů a elaborátů, z grafů, diagramů, statistických a dalších informačních zdrojů.

Z-9-3-03 Žák zvažuje, jaké změny ve vybraných regionech světa nastaly, nastávají, mohou nastat a co je příčinou zásadních změn v nich.

Z-9-4-02 Žák posoudí, jak přírodní podmínky souvisejí s funkcí lidského sídla, pojmenuje obecné základní geografické znaky sídel.

Z-9-5-03 Žák uvádí na vybraných příkladech závažné důsledky a rizika přírodních a společenských vlivů na životní prostředí.

VO-9-5-02 Žák uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky.

Klíčové kompetence:

Kompetence komunikativní

Kompetence sociální a personální

Cíle vyučovací jednotky:

Žák zasazuje svoje dosavadní znalosti k tématu chudoby do geografického kontextu.

Žák se zamýšlí nad projevy chudoby v každodenním životě člověka.

Žák poznává, pojmenovává a vysvětluje druhy nerovností.

Pomůcky:

Prezentace k videu Člověče, (ne)zvol si

Černobíle vytištěné politické mapy světa pro dvojice žáků a pastelky/promítnutá mapa a post-it lepitka

Kartogramy s ukazateli chudoby (absolutní míra chudoby a IHD)

Doplňovačka: bludný kruh chudoby (na papíře nebo online)

Vytištěné tabulky pro záznam nerovností pro každého žáka

Doplňující a pomocné materiály:

Často kladené otázky

Text k prezentaci (podklad pro vyučující)

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Digitální vzdělávací zdroj pro výuku zeměpisu,
RČ: CZ.02.3.68/0.0/0.0/18_067/0012346

POPIS VYUČOVACÍ JEDNOTKY

1

Evokace

5 min

Žákům připomeneme video „Člověče, (ne)zvol si“ z předchozí lekce. Promítneme prezentaci k video, která obsahuje obrázky z videa, aby si žáci připomněli jeho děj a zásadní výjevy.

Brainstorming: Jaké slovo/pojem/zkušenost se vám vybaví, když se řekne „chudoba“? Co všechno si pod tímto slovem představíte? Učitel vše píše na tabuli (v této fázi nehodnotí, nekomentuje).

2

Chudoba ve světě

10 min

Pobídíme žáky, aby na základě filmu zkusili vytipovat, ve kterých zemích světa žijí lidé nejvíce postižení chudobou. Žáci dostanou do dvojic v lavicích černobíle vytištěnou politickou mapu světa a země, o kterých si myslí, že jsou nejchudší, vybarví nejtmaším odstínem jedné barvy, např. červené. (Popř. druhá verze: Učitel promítne na zeď politickou mapu světa, žáci dostanou do dvojic vždy post-it lepička a mají tyto země označit jejich nalepením.) Na základě reálií z videa pak mohou hádat, ve které z označených zemí by se mohl odehrávat příběh Aminy.

- Poté promítneme na zeď prezentaci se skutečnými kartogramy. Nejprve promítneme **kartogram zobrazující absolutní extrémní míru chudoby – denní příjem do 1,9 USD** (nová hranice je 2,19 USD avšak nejsou dostupná data). Ten bude pravděpodobně korespondovat s typy žáků. Tento kartogram zobrazuje chudobu pouze pomocí finančního příjmu, tedy ekonomického indikátoru.
- Následně promítneme tzv. **index lidského rozvoje upravený dle nerovnosti (IHDI)**, který zobrazuje situaci více komplexně, kromě více dimenzí zahrnuje i rozměr nerovnosti. Tento indikátor žákům vysvětlíme.
- Můžeme se ptát žáků, podle čeho by se ještě dala chudoba posoudit (např. podle toho, co si za dané peníze člověk v zemi reálně koupí, zda může naplňovat své základní potřeby, zda má čas věnovat se volnočasovým aktivitám, existuje i ukazatel hrubé domácí štěstí apod.). Zmíníme, že ukazatelů chudoby existuje více a celkový obrázek si můžeme udělat nejlépe jejich shrnutím.
- Zeptáme se žáků, jestli někdy slyšeli pojmy „**bohatý Sever a chudý Jih**“ a z čeho asi při pohledu na mapu vychází. Můžeme zmínit i pojmy „**rozvojové země**“ a „**země třetího světa**“.
- Ptáme se žáků, jaké současné problémy brání celosvětovému snižování podílu lidí, kteří žijí v extrémní chudobě (klimatická změna, ozbrojené konflikty, pandemie COVID-19, epidemie jiných chorob...). Pojmy píšeme na tabuli jako myšlenkovou mapu (uprostřed bude bublina „Co brání snižování chudoby ve světě“, ze které vychází související problémy).

Pozn.: Při interpretaci jevů zobrazených v kartogramech je třeba kriticky přihlídnout k úrovni důvěryhodnosti dostupných zdrojových dat. Pro některé země data nejsou vůbec k dispozici; u některých států stojí jejich věrohodnost za diskusí. Blíže se problematice dat a jejich zobrazování budeme věnovat v návazné lekci.

3

Chudoba v každodenním životě / Místo a chudoba / Bludný kruh chudoby

10 min

Učitel si může vybrat ze tří aktivit:

3A

Chudoba v každodenním životě

Diskutujeme s žáky: *Co znamená chudoba pro každodenní život člověka? K čemu lidé postižení chudobou nemají přístup? Píšeme pojmy na tabuli. Učitel se ptá pomocí návodných otázek tak, aby s žáky vymyslel podklady pro skutečnou definici OSN níže, kterou následně přečte.*

Definice chudoby (OSN) z roku 1998: „Chudoba je v zásadě odepření voleb a příležitostí, porušení lidské důstojnosti. To znamená nedostatek základních schopností k efektivnímu fungování ve společnosti. Znamená to nemít dostatek na nakrmění a odění rodiny, nemít kam jít do školy nebo na kliniku, nemít pozemek, na kterém pěstovat své jídlo nebo práci k vydělávání na živobytí, nemít přístup k úvěru. Znamená

to nejistotu, bezmocnost a vyloučení jedinců, domácností a komunit. Znamená to náchylnost k násilí a často zahrnuje bydlení v okrajových nebo nestálých oblastech, bez přístupu k pitné vodě nebo hygieně.“

3B Místo a chudoba aneb Proč je Amina chudá?

Necháme žáky, aby se ve dvojicích na základě toho, co viděli ve videu a četli v rozhovoru v minulé hodině, zamysleli nad otázkami:

- Co vše víme o podmínkách v místě, kde Amina bydlí?
- Jak tyto podmínky ovlivňují život Aminy?

(Amina bydlí v místě, které trpí suchem, pitná voda je daleko, je zde špatná infrastruktura, špatná dopravní dostupnost – chybí silnice, nefunguje systém sociálního zabezpečení.)

Žáci sdílí, k čemu došli. Učitel ověří, jak žáci rozumí pojmu „systém státní sociální podpory“ (Věděli byste, jak stát u nás pomáhá těm, kteří pomoc potřebují?). Případně doplní informace o některých formách pomoci státu (informace naleznete v dokumentu Často kladené otázky).

3C Bludný kruh chudoby

V této aktivitě se věnujeme příčinám a důsledkům chudoby. Žáci přiřazují jednotlivé pojmy v doplňovače ve tvaru kruhu se šipkami. Aktivitu lze realizovat online na webu nebo vytisknout na papír a vyplňovat ručně.

Proč se schématu říká zrovna „bludný kruh chudoby“? Co v tomto případě kruh symbolizuje?

4

Nerovnosti

15 min

Co je to nerovnost? Nerovnost neznamená jen chudobu, existuje více druhů nerovností. Vrátime se s žáky k prezentaci a vyzveme je, aby zaznamenali do tabulky, jaké druhy nerovností se v příběhu objevují. Poté mají žáci vymyslet i jiné druhy nerovností, které se ve videu neobjevily.

Učitel si může vybrat ze dvou variant. K tématu také možno využít rozšiřující online spojovačku s definicemi a příklady.

4A

Náročnější varianta (žáci doplňují celou tabulku včetně sloupce *Druh nerovnosti*)

Druh nerovnosti	Kde se nerovnost ve videu objevila? Koho se týkala?	Vysvětlí nerovnost vlastními slovy

4B

Jednodušší varianta (žáci pracují s již předvyplněným sloupcem)

Druh nerovnosti	Kde se nerovnost ve videu objevila? Koho se týkala?	Vysvětlí nerovnost vlastními slovy
příjmová		
pohlaví		
regionální		
náboženská		
věková		
rasová		
sociální		
doplň:		
doplň:		
doplň:		

Žáci porovnají svoje tabulky ve dvojicích. Učitel s žáky společně vyjmenují druhy nerovností a uvedou příklady, jak je lze vysvětlit.

Ptáme se žáků:

- Jsou nerovnosti jen problémem méně rozvinutých zemí?
- S jakými druhy nerovností se můžeme potkat u nás, v Česku? (pedagog by měl zvážit zařazení otázek vzhledem ke složení žáků ve třídě)
- Jakou roli má stát na poli řešení nerovností? (srovnání Česka – soc. zabezpečení: dávky, minimální mzda, zdravotní pojištění – a rozvojových zemí, kde takovýto systém často nefunguje)
- Dochází/docházelo k nějakým změnám (např. prohlubování) nerovností v souvislosti s pandemií COVID-19? Uveďte příklad – z Česka i ze světa (např. v Česku bankrot určitých skupin podnikatelů, těžká finanční situace samozivitelů, dostupnost techniky pro distanční výuku ve školách; vakcinace v rozvojových zemích apod.)

5

Reflexe

 5 min

Učitel se vrátí k brainstormingu na konci hodiny. Společně s žáky vybere pojmy, které v hodině padly, a ty zakroužkuje jako potvrzení jejich relevance. Jinou barvou dopíše pojmy nové, které zazněly až v průběhu hodiny.

Poté učitel napíše na tabuli otevřené věty. Žáci si do sešitu doplní věty na základě svých vlastních dojmů z dnešní hodiny:

- Dnes jsem se naučil/a (zjistil/a)...
- Překvapilo mě...
- Ještě bych chtěl/a vědět...

